

Analizë

Reflektimi i Objektivave për Zhvillim të Qëndrueshëm në Programin e Qeverisë 2020 – 2023

Përmbajtje

1. Hyre: Agjenda 2030 në Kosovë.....	3
2. Metodologjia.....	3
3. Niveli i reflektimit të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm në Programin e Qeverisë 2020 – 2023.....	4
3.1. Programi i Qeverisë 2020 – 2023.....	4
3.2. Niveli i reflektimit të qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë.....	5
4. Konkluzione.....	7
5. Rekomandime	8

1. Hyre: Agjenda 2030 në Kosovë

Në Shtator të vitit 2015, Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara miratoi rezolutën "Transformimi i botës: Agjenda e vitit 2030 për zhvillim të qëndrueshëm". Kjo agjendë është një plan që ka për qëllim të adresoj sfidat që kanë të bëjnë me njerëzit, planetin, prosperitetin, paqen dhe partneritetin (5Ps). Kjo agjendë e vitit 2030 ka 17 objektiva, 169 qëllime (targets) dhe 232 tregues unik. Në mënyrë që të arrihet një zbatim sa më i lartë dhe që askush të mos të lihet prapa, është e rëndësishme që të gjitha palët të jenë të përfshira në këtë proces si Kuvendi, Qeveria, sektori privat dhe shoqëria civile.

Për zbatimin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZhQ), vendet pritet të marrin pronësinë dhe të krijojnë një kornizë kombëtare dhe të integrojnë ato në programe dhe strategji kombëtare dhe sektoriale. Qeveria ende nuk ka përgatitur një kornizë kombëtare për zbatimin e OZhQ-ve apo ndonjë raport monitorimi. Por Qeveria ka një program i cili përcakton nivelin më të lartë të angazhimit dhe udhëheqjes politike për zhvillimin e vendit, gjithashtu ky program shërben si kornizë për të gjitha përpjekjet e nevojshme në të gjithë sektorët dhe të gjitha nivelet.

Përfshirja e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm në programet politike dhe platformat qeverisëse të tilla si Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës është shumë i rëndësishëm për të mvëshur këto objektiva me mbështetjen politike të domosdoshme për realizimin e tyre. Kësisoj, bëhet e rëndësishme të hartojmë një analizë për të parë nivelin e integritit të këtyre objektivave në Programin Qeverisë. Sa më i madh niveli i përfshirjes së tyre në programin qeverisë, aq më i madh shpresohet të jetë progresi në zbatimin e tyre dhe në implemtimin e kornizës së plotë 2030 të Kombeve të Bashkuara.

Vlen të theksohet se integrimi dhe zbatimi i OZhQ-ve ka edhe ndikime financiare, prandaj sigurimi i burimeve financiare përbën një shtyllë mjaft të rëndësishme. Përfshirja dhe zbatimi i OZhQ-ve ndikon se si donatorët do të i orientojnë fondet e tyre për zhvillim, dhe si Qeveria do të programojë shpenzimet e buxhetit.

Ky punim analizon nivelin e reflektimit të objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm (OZhQ) në Programin e Qeverisë 2020 – 2023. Kjo analizë përfshinë vlerësimin e gatishmërisë së Programit të Qeverisë për reflektimin e OZhQ-ve dhe ndërlihdhet midis tyre në nivel vendi. Vlen të theksohet se kjo analizë bëhet për herë të parë në këtë format. Kjo analizë mund të përdoret si hap i parë në përcaktimin e integritit dhe zbatimit të OZhQ-ve. Pjesa kryesore paraqet analizën për nivelin e reflektimit të OZhQ-ve dhe se cilat objektiva të Programit të Qeverisë kontribuojnë drejt arritjes së 17 objektivave dhe 169 qëllimeve (targets) relevante për Kosovën.

2. Metodologjia

Kjo analizë vlerëson nivelin e reflektimit të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë 2020- 2023. Objektivat e programit analizohen veç e veç duke krahasuar ato me të gjitha qëllimet relevante të OZhQ-ve.

Analiza përfshin edhe reflektimin e qëllimeve sipas pesë tematikave (5Ps). Për të pasuruar këtë analizë është përdorur mjeti i Vlerësimit për Integrim të Shpejt (RIA).¹ Ky mjet synon të mbështesë vendet që të identifikojnë dhe përfshijnë OZhQ-të në planifikimin kombëtar.

Për të vlerësuar se sa reflektohen qëllimet e OZhQ-ve në Programin e Qeverisë janë marrë parasysh katër kategori si më poshtë:

- *Nuk është relevante*: kur një qëllim nuk është i rëndësishëm për zhvillimin e politikave të Kosovës, ose ka të bëjë me çështjet e qeverisjes që do të zgjidhen në nivelin rajonal ose global.
- *Tërësisht në përputhje (I)*: kur qëllimi i OZhQ-ve ekziston në Programin e Qeverisë, jo vetëm në tekst, por edhe në përmbajtje.
- *Pjesërisht në përputhje (P)*: kur qëllimi i OZhQ-ve ekziston në Programin e Qeverisë, por jo plotësisht i njëjtë në përmbajtje, ose nuk ka tregues për të matur përparimin e tyre.
- *Nuk është në përputhje*: kur qëllimi i OZhQ-ve nuk ekziston në Programin e Qeverisë.

Për të bërë dallimin rreth qëllimeve tërësisht në përputhje nga ato pjesërisht në përputhje, janë marrë parasysh kriteret si:

- Qëllimi i OZhQ-ve duhet të jetë në një ose më shumë objektiva të Programit të Qeverisë;
- Qëllimi i OZhQ-ve dhe objektivat e Programit të Qeverisë duhet të kenë një rezultat të njëjtë final dhe
- Disagregimi i objektivave të Programit të Qeverisë duhet të jenë sipas gjinisë, moshës, vendbanimit, etj. ashtu siç kërkohen nga qëllimet e OZhQ-ve.

Nëse plotësohen të tre kriteret atëherë kjo nënkupton tërësisht në përputhje ndërsa nëse plotësohen vetëm kriteret 1 dhe 2 ose 1 dhe 3, atëherë kjo nënkupton pjesërisht në përputhje. Gjetjet kryesore dhe rekomandimet për nivelin e përfshirjes së Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm në Programin e Qeverisë 2020 – 2023 janë në vijim të analizës. Gjetjet dhe rekomandimet janë mjaft të rëndësishme në mënyrë që të kemi një pasqyrë të qartë në përfshirjen e OZhQ-ve në Program dhe fushat të cilat Qeveria duhet të fokusohet.

3. Niveli i reflektimit të Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm në Programin e Qeverisë 2020 – 2023

3.1. Programi i Qeverisë 2020 – 2023

Në programin qeverisës 2020-2023², Qeveria e Republikës së Kosovës zotohet se do të mbrojë dhe zbatojë të gjitha parimet dhe normat që burojnë nga Kushtetuta e Kosovës. Ky program parasheh objektiva dhe prioritete që duhen ndërmarrë brenda katër viteve për të zbatuar politika që e rrisin

¹ Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara (UNDP), 2017. Vlerësimi për Integrim të Shpejt. E qasshme në: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/sustainable-development-goals/rapid-integrated-assessment---mainstreaming-sdgs-into-national-a.html>

² Zyra e Kryeministrit, 2020. Programi i Qeverisë 2020 – 2023.

E qasshme në: <https://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2020/06/Programi-Qeverises-2020-2023-final-05062020.pdf>

cilësinë e jetës, që respektojnë të drejtat e secilit dhe ofrojnë mundësi të barabarta në arsim, shëndetësi, në jetën sociale dhe në shërbimet publike në përgjithësi. Programi mbështetet në 14 objektiva dhe prioritete siç janë: 1) Menaxhimi i pandemisë nga COVID-19; 2) Rimëkëmbja Ekonomike pas pandemisë; 3) Qeverisja, Reforma Institucionale dhe Kohezioni Shoqëror; 4) Zhvillimi Ekonomik gjithëpërfshirës dhe i Qëndrueshëm; 5) Drejtësi e pavarur dhe efikase; 6) Politika e jashtme, integrimi në BE dhe dialogu me Serbinë; 7) Arsimi dhe Shkenca; 8) Shëndetësia; 9) Bujqësia dhe Zhvillimi Rural; 10) Infrastruktura, Energjia, Minierat, Ujërat dhe Ambienti; 11) Mbrojtja dhe Siguria Publike; 12) Mbrojtja Sociale dhe integrimi në Punësim; 13) Kultura, Rinia dhe Sporti dhe 14) Diaspora.

Programi ofron një narrativ ambicioz për zbatimin e çdo prioriteti. Megjithatë, programi mbetet i kufizuar në matjen e objektivave dhe prioriteteve të saj në kontekstin se në çfarë niveli është Kosova tani dhe cakun që duhet të arrijë. Të gjitha objektivat e programit trajtohen në mënyrë të pavarur, mirëpo askund në program nuk shpjegohen tiparet e përbashkëta apo ndërlidhja me objektivat e OZhQ-ve. Në kapitullin vijues diskutohet gjerësisht analiza për reflektimin e OZhQ-ve.

3.2. Niveli i reflektimit të qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë

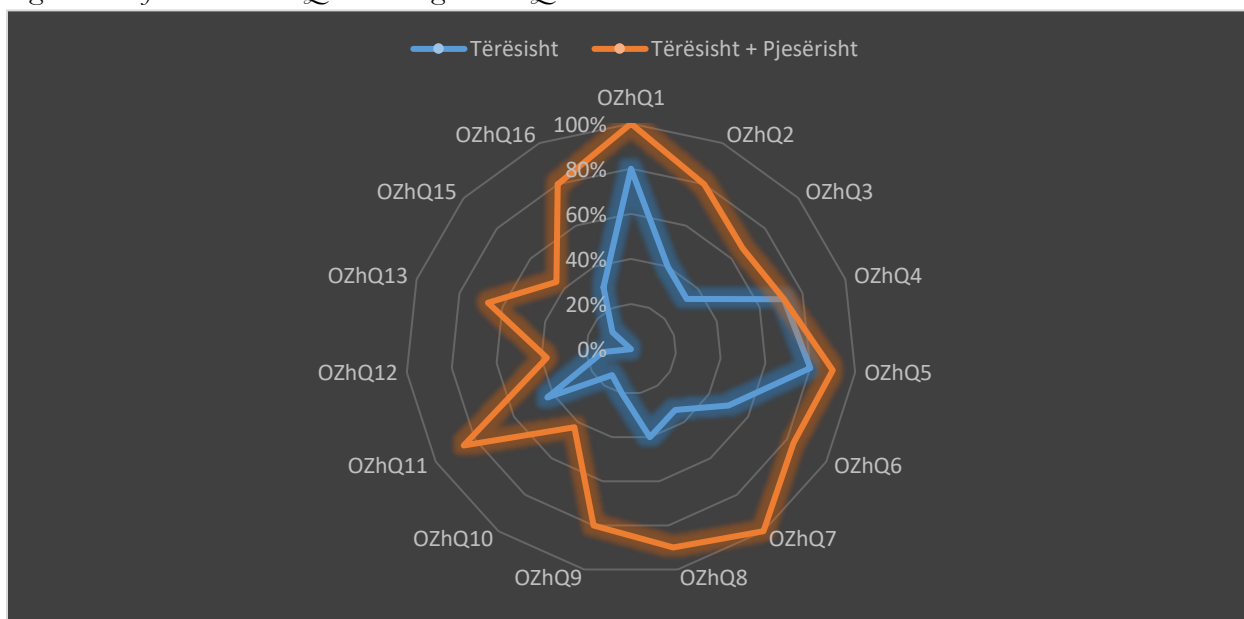
Për të kuptuar nivelin e integritit të OZhQ-ve në Kosovë është e rëndësishme të kuptojmë nivelin në të cilin Programi i Qeverisë i integron objektivat e OZhQ-ve. Pra programi është shumë thelbësor në këtë drejtim pasi që të gjitha veprimet dhe politikat Qeveritare bazohen në këtë program duke përcaktuar kështu shpërndarjen e burimeve për zbatimin e aktiviteteve relevante brenda periudhës sa është duke u zbatuar ky program.

Duke u bazuar në **rezultatet e analizës**, vlerësimi gjen një nivel të ulët të reflektimit të qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë: vetëm 35 nga 100 qëllime të OZhQ-ve që konsiderohen të rëndësishme për Kosovën gjejnë një referencë të plotë në programin e Qeverisë të është përfshirë në analizë.³ Ndërsa 36 nga 100 qëllime të OZhQ-ve që konsiderohen të rëndësishme për Kosovën gjetën referencë të pjesshme në programin e Qeverisë.

Boshllëqet më të theksuara janë në OZhQ-2 për eliminimin e urisë, OZhQ-3 për shëndet të mirë dhe mirëqenie, OZhQ-7 që ka të bëjë me energji të përbalueshme dhe të pastër, OZhQ-8 për punë dinjitoze dhe rritje ekonomike të qëndrueshme, OZhQ-9 për ndërtimin dhe promovimin e industrializimit, inovacionit dhe infrastrukturës, OZhQ-10 që ka të bëjë me uljen e pabarazive, OZhQ-12 për konsum dhe prodhim të përgjegjshëm, OZhQ-13 që ka të bëjë me ndërmarrjen e veprimeve urgjente për të luftuar ndryshimin dhe efektet klimatike, dhe OZhQ-15 për jetën në tokë që ka të bëjë me mbrojtjen dhe shfrytëzimin e qëndrueshmërisë të ekosistemeve tokësore, pyjeve, luftimi i shkretëtimit si dhe ndalimi i humbjes së biodiversitetit. Figura 1 më poshtë shfaq një pasqyrim vizual të mbulimit të qëllimeve të OZhQ-ve në Kosovë.

³ Analiza nuk ka përfshirë qëllimet që lidhen me mjetet e zbatimit dhe partneritetet (këto janë 43 qëllime nën OZhQ të ndryshme), dhe nuk janë përfshirë të gjitha 26 qëllimet nën OZhQ-14 dhe OZhQ-17 (pra nuk janë përfshirë gjithsej 69 qëllime të OZhQ-ve).

Figura 1: Reflektimi i OZhQ-ve në Programin e Qeverisë 2020 – 2023

Siç paraqitet në rezolutën e miratuar në Shtator të vitit 2015 nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara⁴ miratoi rezolutën "Transformimi i botës: Agjenda e vitit 2030 për zhvillim të qëndrueshëm", OZhQ-të janë grupuar në pesë fusha ose tema koherente (5Ps): Njerëzit, Planeti, Prosperiteti, Paqja dhe Partneritetet. Një përmbledhje e përfshirjes së OZhQ-ve në Programin e Qeverisë sipas temave është paraqitura në tabelën 1 më poshtë.

Tabela 1: Reflektimi i OZhQ-ve në Programin e Qeverisë sipas pesë tematikave

Tematike e OZhQ-ve	Qëllimet e OZhQ-ve (numri i qëllimeve)	Tërësisht në përputhje (numri i qëllimeve)	Përfshirja e tërësishme (%)	Pjesërisht në përputhje (numri i qëllimeve)	Përfshirja e pjesshme (%)	Total %
Njerëzit ⁵	32	15	47%	9	28%	75%
Planeti ⁶	26	5	19%	9	35%	54%
Prosperiteti ⁷	32	10	31%	15	47%	78%
Paqja ⁸	10	3	30%	5	50%	80%
Partneritetet ⁹	11	3	27%	4	36%	63%

Analiza tregon se Programi i Qeverisë ka një reflektim të ulët të qëllimeve të OZhQ-ve sipas tematikave, më të ulët se 50% të qëllimeve në secilën nga pesë fushat. Kjo sidomos vërehet më shumë në lidhje me qëllimet që bien në tematikën e Planetit, dhe Partneritetit ku reflektimi në Program të

⁴ Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, 2015. Transformimi i botës: Agjenda e vitit 2030 për zhvillim të qëndrueshëm. E qasshme në: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

⁵ Nuk janë të përfshira 15 qëllimet e OZhQ-ve 1-5, pasi që nuk janë relevante për Kosovën.

⁶ Nuk janë të përfshira asnjë nga 10 qëllimet e OZhQ-14 dhe 10 qëllimet e OZhQ-6 dhe OZhQ-ve 12-15, pasi që nuk janë relevante për Kosovën.

⁷ Nuk janë të përfshira 13 qëllimet e OZhQ-ve 7-11, pasi që nuk janë relevante për Kosovën.

⁸ Nuk janë të përfshira 2 qëllimet e OZhQ-16, pasi që nuk janë relevante për Kosovën.

⁹ Nuk janë të përfshira 8 nga 19 qëllimet e OZhQ-17, pasi që nuk janë relevante për Kosovën.

Qeverisë është vetëm 19% dhe 27% respektivisht. Tematika e Planetit mbulon fushat në lidhje me qëndrueshmërinë e mjedisit ku nuk reflektohen qëllimet që kanë të bëjnë me qasjen në shërbime sanitare dhe higjienë adekuate dhe të barabartë për të gjithë, me zbatimin e masave për konsum dhe prodhim të qëndrueshëm, të ulët humbja e ushqimit gjatë prodhimit dhe furnizimit, me inkurajimin e kompanive që të përdorin praktika të qëndrueshme, me promovimin e politikave të prokurimit publik që janë të qëndrueshme, që njerëzit të kenë informacionin e duhur për zhvillimin e qëndrueshëm dhe mënyrën e jetesës, të trajtohet ndryshimi klimatik, ruajtja e ekosistemeve, biodiversitetin, dhe shfrytëzimi i burimeve gjenetike.

Ndërsa tematika e Partneritetit ka të bëjë me forcimin dhe rivitalizimin e partneritetit për zhvillim të qëndrueshëm duke filluar nga respektimi i politikave e deri të rritja e kapaciteteve për arritjen e OZhQ-ve. Informata të hollësishme rreth reflektimit të secilës nga qëllimet e OZhQ-ve në Programin e Qeverisë mund të gjeni informata të detajuara në aneks.

4. Konkluzione

Reflektimi dhe integrimi i Objektivave për Zhvillim të Qëndrueshëm në dokumentet strategjike kombëtare është esenciale. Duke pasur parasysh fushë-veprimtarinë që mbulojnë OZhQ-të, zbatimi i tyre kontribuon edhe në zbatimin dhe përafrimin me politikat Evropiane. Kjo agjendë e vitit 2030 ka 17 objektiva, 169 qëllime (targets) dhe 232 tregues unik. Përfshirja e këtij

Të gjitha OZhQ-të janë të reflektuara në një formë apo tjetër në programin e Qeverisë, por kjo nuk do të thotë që Kosova qëndron mirë në adresimin e OZhQ-ve pasi që në këtë program reflektohet një numër mjaft i vogël i qëllimeve të këtyre 16 objektivave¹⁰. Vetëm 4 nga këto 16 objektiva reflektohen me mbi 50% në Programin e Qeverisë ndërsa 5 nga këto 16 objektiva kanë një reflektim nën 20% në Programin e Qeverisë. Në përgjithësi, programi nuk ka një gjithëpërfshirje të OZhQ-ve sipas kërkesave dhe standardeve të Kombeve të Bashkuara, në mënyrë që të jetë e mundur monitorimi dhe raportimi.

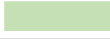
Analiza gjeti që përveç se në pjesë të konsiderueshme të OZhQ-ve nuk ishin integruar sa duhet në Planin Qeverisës, atyre u mungonte një analizë e thuktë e gjendjes aktuale, kostove të integritit të tyre dhe një kornizë e qartë e implementimit të tyre. Analiza sipas temave tregon se qëllimet e OZhQ-ve reflektohen në një nivel jo të kënaqshëm, sidomos në lidhje me qëllimet që bien në tematikën e Planetit, dhe Partneritetit ku reflektimi në Program të Qeverisë është vetëm 19% dhe 27% respektivisht.

Një çështje horizontale që programi nuk e adreson por është shumë e rëndësishme për zbatimin e OZhQ-ve, është financimi dhe investimet në zhvillim të qëndrueshëm. Programi nuk identifikon burimet financiare për zbatimin e objektivave të saj, dhe mungon ndërlidhja me arritjen e OZhQ-ve.

¹⁰ Objektiva 14 nuk është përfshirë pasi që nuk është relevante për Kosovën.

5. Rekomandime

1. Qeveria e Kosovës duhet të potencoj qartë në program të saj që është plotësisht e angazhuar për zbatimin e Agjendës 2030 dhe Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm. Ky përkushtim duhet të materializohet përmes ofrimit të resurseve të qarta për zbatimin e tyre, afateve kohore dhe përcaktimit të institucioneve përgjegjëse për zbatimin e tyre.
2. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth sigurimit të jetës së shëndetshme dhe promovimi i mirëqenies për të gjithë. Përfshirja e OZhQ-ve që kanë të bëjnë me rritjen e aspekte sociale do të ishte shumë e dobishme edhe për ndërtimin e një kornize të përcjelljes së progresit në fusha sociale.
3. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth sigurimit të energjisë së pastër dhe të përballueshme për të gjithë. Kjo objektivë do të ndhmonte në qartësimin e pozicionit të Qeverisë drejt qëndrueshmërisë në këtë fushë dhe ndërtimit të një kornize të matjes së suksesit drejt një tranzicioni të suksesshëm energjetik nga burimet fosile tek ato të ripërtrishme.
4. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth punësimit të plotë dhe punës së denjë për të gjithë përfshirë promovimin e industrializimit të qëndrueshëm. Këto koncepte duhet të integrohen së bashku me tregues të matshëm dhe me objektiva të matshme për realizimin e tyre.
5. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth uljes së pabarazive brenda Kosovës dhe mbështetje për grupin e popullsisë me të ardhura më të ulëta.
6. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth promovimit dhe zbatimit të modeleve për konsum dhe prodhim të qëndrueshëm.
7. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë rreth veprimeve konkrete dhe rritjes së kapaciteteve për ndryshimet klimatike. Kjo duhet të filloj me një përcaktim të qartë të targetit të uljes së emetimeve të cilin Kosova duhet ta përcaktoj bashkë me mekanizmin për implementimin e tij.
8. Të rritet përfshirja e qëllimeve të OZhQ-ve në Programin e Qeverisë për ruajtjen e biodiversitetit dhe ekosistemeve tokësore.
9. Të vendosen synime të matshme për objektivat e përfshira në Programin e Qeverisë. Këto synime duhet të përfshijnë kostot dhe një plan veprimi për financimin e secilës prej masave të propozuara.

Nuk është relevante	
Tërësisht në përputhje (I)	
Pjesërisht në përputhje (P)	
Nuk është në përputhje	